

Zenit

Nagy Eszter Kincső, Papp Tímea

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Építészmérnöki Kar

3. évfolyam

Dombrovsky Zsófia, Rátgéber László

1. Bevezetés

1.1 Témafelvetés

A burok szónak számtalan jelentése van, rengeteg szakterületen fontos terminológia. Egy körülvevő, védő, takaró réteg. Földünket is körülveszi egy levegőből álló burok, az atmoszféra. A mi életünk is egy burokban kezdődik, a magzatban. Az otthonunk a személyes terünknek egy tágabb értelmezése, melyet kedvünk szerint alakítunk, ez a külvilág elleni védelmünk. Amikor azonban kilépünk a privát burokból a város szövevényes hálójába, egy olyan térben találjuk magunkat, ami felett nincs hatalmunk.

Építészeti beavatkozásunk célja egy olyan tér megteremtése, amely az emberi léptékhez és érzékeléshez igazodik, valamint egy új nézőpontból mutatja be a burkot. Minden hely, ahol megfordulunk, nyomot hagy bennünk. Az épített környezet, a zöldterületek hiánya, a lég- és zajszennyezés a belvárosban nagy gondot okoz az ott élők és odalátogatók számára. Egy mentális egészségre pozitívan ható közteret szeretnénk létrehozni, kutatásunk során pedig az ehhez szükséges eszközökről is beszámolunk.

2. Helyszínelemzés

2.1 Helyszínbejárás

A VII. kerület rendkívül dús történelmi múlttal rendelkezik, melyet nem csak az emlékművek sorozatai tanúsítanak, de a házak is viselnek. Ebben a történelemmel átszőtt környezetben, a

Rumbach Sebestyén és a Dob utca találkozásánál áll a Lestyán Ernő által tervezett transzformátorház. Ennek a teleknek is megvan a saját történelmi múltja, hiszen itt állt a Birlybérház, ahol fiatalkorában Kádár János élt, majd az 1956-os forradalom során Steiner Lajos parancsnoksága alatt álló fiatal forradalmárok főhadiszállása lett.¹ Az épületet az állam 1958-ban politikai okokból kifolyólag lebontotta. Több terv is született, a cél egy zöldterület kiépítése lett volna Erzsébetváros szívében, azonban ez nem valósult meg. A foghíjtelek majdnem egy évtizedig üresen állt, majd 1967-ben a Budapesti Elektromos Műveknek adta át az állam. A helyszínbejárás során kiderült, hogy a megépült trafóház a mai napig tökéletesen üzemel, és rengeteg területet lát el árammal. Az épület belsejében hatalmas, több szintet áthidaló gépek kaptak helyet, egyedül a harmadik emeleten található két kis lakás áll szinte kihasználatlanul, hiszen ma már teljes mértékben távolról vezérlik a folyamatokat, állandó személyzet nincs.² Volt szerencsénk feljutni a trafóház tetejére is, mely egy járható lapostető. Az épülethez tartozik egy lezárt udvar, ahol közvetlenül a fal mellett gépek állnak, de az udvar többi része hasznosítható. A transzformátor előtt található egy köztér is, padokkal és fákkal, azonban jelenlegi állapotában nincs kihasználva.

2.2. A környék feltérképezése

Az első helyszínbejárás után több alkalommal is visszamentünk a transzformátorházhoz, és megvizsgáltuk annak tágabb környezetét is. Sétáink során rengeteg problémával szembesültünk. A közbiztonság, a lég- és zajszennyezettség, a sűrű beépítés rengeteg kellemetlenséget okoz az ott élők és az odaérkezők számára, negatívan hatnak mind a fizikai, mind a mentális egészségre. Mindenhez hozzájárul a túlturizmus, hiszen ezt nevezik a belváros „bulinegyedének” is.³ Természetesen ez évszakok függvényében fluktuál, nyáron van ennek a csúcspontja. A zajszennyezettség nappal a Dob utcában akár 60-70 dB is lehet, éjszaka pedig elérheti a 75-80 dB-t is.⁴ Hozzá kell fűzni, hogy a szűk utcák sokszor felerősítik az esték zaját. Rengeteg szórakozóhely található a kerületben, a házak aljában pedig egymástól alig pár méterre kocsmák kaptak helyet. A forgalom is hatalmas, az utcai kommunikációt igencsak ellehetetleníti. A többszöri látogatásunk során nehézség volt a szűk utcákon megállni, megfigyelni a környezetet, szinte mindenhol útban éreztük magunkat. Ha nem az autós forgalmat akadályoztuk, akkor turistacsoportokat kellett kerülgetnünk a járdán. Az autósforgalom növekedése nem csak a zajszennyezettséget, de a zűrzavart is fokozta a belvárosban. Rengeteg tértől fosztotta meg az embereket.

² Lestyán Bence: Transzformáció - Építészeti központ és múzeum, 2017: <https://epiteszforum.hu/transzformacio-epiteszeti-kozpont-es-muzeum>

³ 444.hu: Ahol tízezrek vonulnak éjszakánként - a bulinegyed mélyére merültünk, 2024: <https://www.youtube.com/watch?v=P76RnEfK-lw>

⁴ Élhető Erzsébetváros: A „bulinegyed” hivatalos éjjeli zajszennyezése, 2019: <https://7ker.hu/2019/05/30/a-bulinegyed-hivatalos-ejjeli-zajszennyezese/>

Zöldterületekkel, vízfelületekkel, kutya- és gyerekbarát helyekkel, valamint közösségi terekkel a sétánk során kevésszer találkoztunk. Egy-kettő kutyaftató, kisebb park elszórtan, néha egy-egy foghíjban fellelhető, azonban mindegyik elkerített, az utcák szűkös érzetét nem enyhítik. Felmérések alapján a bűncselekmények száma is nagy mértékben növekszik, míg 2021-ben közel 1900 volt a bejelentett bűncselekmények száma, 2022-re ez 2800-ra növekedett.⁵

3. Terv

3.1. Építészeti hozzáállás

A helyszínbejárás után fontos felvetés volt, hogy milyen építészeti hozzáállással kezeljük a transzformátorházat. Felmerült több út, hiszen az épület rengeteg funkciót el tudna látni, gondoltunk az épület áthatására, belső tereinek részben, vagy teljes egészében a hasznosítására. Koncepciónk alapja végül az lett, hogy ezt az épületet oly módon integráljuk a környezetébe, és oly módon hasznosítjuk, hogy egy funkcióját továbbra is betöltő, működő épületként kezeljük, melyben a közforgalom számára veszélyes gépek találhatóak. Így az épület belső terével nem foglalkoznánk, azonban az épület tetejével, és a körülötte levő terekkel igen.

3.2. Konceptió

Sétáink során észrevettük, hogy a transzformátorház igencsak elkülönül mind külső jegyekben, mind fizikai értelemben is a környezetétől. Bár látszólag kapcsolódik a mellette álló házhoz, valójában ott foghíj található, mögötte pedig egy udvar áll. Külsőleg pedig minden értelemben kiemelkedik a környezetéből téglaburkolatával és magasságával. Ami a helyszínbejárás után biztos pont volt számunkra, az a tető hasznosítása. A feljutás a burokból való kiszakadást jelentheti, hiszen egy új nézőpontból figyelhetjük meg az addig szűk utcákból, és nagy épületekből álló labirintust. Innen ered a címadás ötlete is: a Zenit egy csillagászati fogalom, a földgömb legmagasabb pontja, átvitt értelemben pedig tetőpontot, csúcspontot jelent. A belváros szűk utcái, haladásra, sőt, olykor rohanásra késztetnek minket. Jan Gehl szerint az emberek lineáris és frontális lények (előrefelé haladunk, és a legtöbb ingert is frontálisan érzékeljük), az utcák, sugárutak pedig tükrözik az ember mozgását és haladási irányát, de a terek, amelyek élménygyűjtésre, megállásra szolgálnak, megfontolt tervezést igényelnek.⁶ Ezért szerettünk volna új mozgásirányokat bevezetni, hogy az emberek vertikálisan és szabadabban közlekedhessenek ezen a téren.⁷

⁵ Pálkás János: Romló bűnügyi adatok a belső kerületekben, 2023: <https://jozsefvarosujsg.hu/romlo-bunugyi-adatok-a-keruletekben/>

⁶ Jan Gehl: Élhető városok, Budapest: TERC Kft. 2010

⁷ Lukivuch Tamás-Mogyorósi Katalin: Fenntartható fejlesztés - Várostervezési útmutató, Budapest: TERC Kft. 2013

Miután visszamentünk a helyszínre, ihletet a transzformátorház és a mellette álló bérház közötti rés adott. Minimálisan hiányérzetet keltett bennünk, innen indult ki az ötlet, hogy ezt kitölthetnénk azzal az eszközzel, mely a feljutást biztosítja. Lehetőséget ad arra, hogy az amúgy is szűkös utcákból ne kelljen több helyet elvegyünk. Elgondolásunk szerint itt egy lépcsőt alakítanánk ki ebben a 2,5 méter széles, 8 méter hosszú részben, mely felvezet minket a transzformátorház tetejére. A transzformátorház mögött álló udvart megnyitnánk, így az épület körbejárható lenne.

3.3. A transzformátorház körüli közterek

A transzformátorház előtt található egy kisebb park, mögötte pedig egy udvar, melyek kihasználatlanul állnak. Az udvaron a trafóház mögötti gépeket elkerítenénk egy 3 méter magas téglafallal, azonban az udvart semmilyen kerítéssel nem zárnánk el az utca felől, így hívogatóbbá tehetnénk ezt a teret. Az előtte lévő térre több, nagyobb és kényelmesebb padokat helyeznénk el, hiszen jelenlegi állapotában szinte mindig üresen áll. Turistacsoportok is csak pár perc erejéig tesznek ide kitérőt, megnézni a téren található emlékművet. Egy látogatásunk során rendőrökkel is találkoztunk, akik arról számoltak be, hogy ezen a téren rendkívül sok bűncselekmény történt a közelmúltban, legfőképp kábítószerkereskedelem. Azzal, hogy a transzformátorházat körüljárhatóvá tesszük, és növeljük a használók számát, valamint esetlegesen a megvilágítást, reméljük, hogy csökkeni fognak az ilyen és ehhez hasonló esetek számai. Az udvarnak és a térnek konkrét funkciót nem adtunk, véleményünk szerint ez a lépcső vonzataként fog kialakulni, a használók jellege és száma lesz mérvadó ahhoz, hogy milyen funkciót töltsön be ez a tér. Helyet adhat installációknak, de nem kizárt, hogy egy úgynevezett „városi tüdő” lesz belőle, tehát parkosítják, vagy akár étterem és kávézó is nyílhatna itt, de lényegében bármilyen közösségi program helyszíne is lehet. Persze maradhat csak egy „egyszerű” tér is, mely a megfelelő eszközökkel alkalmas lehet a megállásra, megpihenésre ebben a zajos és zűrzavaros belvárosban, hogy ki tudjanak szakadni az emberek a rohanásból.

Egy jó tér létrehozására számtalan megközelítés létezik. Thomas R. Ittelson egy ökológiai rendszert fogalmazott meg, melynek 7 komponense van: észlelés (az emberek hogyan érzékelik a körülöttük lévő világot), kifejezés (formák, színek, textúrák, szagok, hangok hatása az emberekre), esztétikai értékek, alkalmazkodás (hogyan segíti vagy hátráltatja a város az embert), integrálás (a környezet használói, lakói), instrumentális (eszközök, amiket a környezet nyújt), a hetedik komponens pedig az ezek közötti összefüggés.⁸

⁸ Amos Rapaport: Human aspects of urban form, Great Britain: A. Wheaton&Co. Exeter, 1977

A mi esetünkben pár apró beavatkozással, az előbb felsorolt szempontok figyelembevételével, fantasztikus tér jöhet létre a trafóház előtti kis parkból, és a mögötte lévő udvarból is. Egy tér lehet jó attól is, hogy adekvát szokások társíthatóak hozzá, ezért három fontos jellemzője kell legyen: állandó, rugalmas és átmeneti – ahogyan Jan Gehl fogalmazta meg. Állandó elemei egy térnek a kertibútorok, falak, kerítések, ezek adják egy jólműködő tér alapjait. Rugalmas kell legyen, hogy az esetleges szezonális, akár hosszabb események befogadására is alkalmas legyen. Átmeneti pedig azért, hogy a spontán eseményeknek is teret tudjon adni.⁹ Esszenciális szempontok ezek, hiszen a városban élők igényei egyre csak nőnek.

Ahhoz, hogy egy tér alkalmas legyen a kommunikációra is, a háttérzaj felső határa 60 dB lehet. Ezt a teret akár ki is lehetne alakítani oly módon, hogy ez a feltétel teljesüljön, és egy változatos párbeszéd jöjjön létre kényelmes távolságból. Az ember minden 8 decibeles zajszintnövekedést kétszer olyan erősnek érzékel, mint amilyen valójában. Tehát a 68 dB már kétszer olyan hangosnak tűnhet, mint a 60 dB. Egy beszélgetés kialakulásához fontos tényező az ülőalkalmatosság kialakítása is. Az egyenes padok nem alkalmasak az egymásfelé fordulásra, a kényelmes kommunikációra.¹⁰ Emiatt mi ívesebb padokat helyeznénk el a tetőre is, valamint a trafóház előtti térre asztalokkal együtt.

3.4. Lépcső

Egy kétkarú, fémből készült lépcsőt képzeltünk el. A lépcső összesen 16 karból, és 192 lépcsőfokból állna, és 28,75 méter magasra vezetné fel az odalátogatókat. A lépcsőfokok hajlított fémlemezről készülnének, és minden karba 12 lépcsőfokot helyeznénk el, a fellépés magassága 15 cm. Lényeges, hogy egyenletes ritmusban és terhelés mellett jussanak fel az odalátogatók, hiszen a változó kiosztás, vagy a lépcsőfokok magasságának változása könnyen kizökkentheti az embereket. Erről szociális kísérlet is készült: egy köztéren található lépcsőkarban az egyik lépcsőfok 1 cm-rel volt magasabb, mint a többi, a használói pedig rendszerint megbotlottak, rosszabb esetben elesetek, hiszen ez megtörte az addigi ritmusukat. A lépcsőkiosztás kialakítását úgy terveztük meg, hogy tágas pihenők készülhessenek, ahol padok is elférnének, így az ember bármikor megállhat, megpihenhet. A lépcső szerkezete fémből készülne, acéltartókból, andráskereszt merevítésekkel. Erre az egész szerkezetre pedig egy „burkot” húznánk, így lényegében 3 rétegből állna a lépcsőnk: maguk a lépcsőfokok és pihenők, az ezt körülvevő tartószerkezet, valamint egy rácsos fémháló.

⁹ Jan Gehl: Élhető városok, Budapest: TERC Kft. 2010

¹⁰ Jan Gehl: Élhető városok, Budapest: TERC Kft. 2010

Jelentős szempont azonban, hogy a lépcsőt kis mértékben eltartsuk a mellette álló bérháztól, míg a transzformátorházra szinte ráépül, de tartószerkezetileg nem támaszkodik rá, hiszen az épületet semmiféle módon nem bontanánk meg, esetleg pontonként néhol rögzítenénk. Ez a perforált burok is körbe ölelné teljesen a lépcsőt, csak azon az oldalon nem lenne kialakítva, ahol találkozik a szerkezet a transzformátorházzal.

A lépcsőház belső terében a korlát ugyanolyan fémrácsból készülne, mely folytatódik a tetőn is, szinte átöleli az épületet, lentől mégsem tűnik hangsúlyos beavatkozásnak, főleg, ha az emberek nem azon az utcafronton sétálnak végig, ahol a lépcső is található. Az átjárhatóságot mindenképp biztosítani szerettük volna, ezt úgy oldottuk meg, hogy az első pihenő után lefelé, a hátsó udvarba is vezet egy kis lépcsőkar. A legszembeütőbb tulajdonsága az egész szerkezetnek, a rácsnak és a korlátnak is, az a jellegzetes zöld színe. A zöld szín pozitív hatással van az emberek mentális egészségére, valamint így a lépcső a jellegzetes színe miatt könnyen felkerülhet az emberek mentális térképére is.¹¹

3.5. Tetőtér

A mi elgondolásunk szerint a transzformátorház teteje egy zöldtetős terasz, melyet kanyargós ösvények szönek át, a kanyarokban pedig az íves padokat helyeztük el. A korlátot a már meglévő attikafal tetejéhez rögzítenénk, és a korlát mentén is körbe megy egy burkolt sáv, mely olykor összefonódik az ösvénnyel. A városi ember horizontális mozgása legtöbbször szögletes úton vezet, ezért terveztünk a tetőre egy lágyabb, hullámos utat, ezzel is kimozdítva az embereket a város burkából. A kilátás a tetőről szinte megkönnyebbülés, a zsibongás, a város léptéke minden zajával együtt hirtelen összezsugorodik. Minden közelebbinek, elérhetőbbnek tűnhet az ember számára, áttekinthetőbbé válik a város szövete, maga a burok is. A nézőpontváltás, a megállás és gondolkodásra ösztönzés segíthet az embereknek abban, hogy a zsúfolt belvárosban belül legyen egy pont, ahová sokszor szívesen visszatérhetnek, ha megállásra, nézőpontváltásra van szükségük.

4) Összegzés

Tanulmányunk során a célunk egy ipari épület integrálásának, annak hasznosításának bemutatása volt, olyan emberközpontú eszközökkel, melyek a belvárosban élőkre pozitív hatással lehetnek. Ezeket az eszközöket felhasználva, figyelembe véve a transzformátorház funkcióját, adottságait, környezetét, a belváros problémáit, olyan megoldással igyekeztünk előállni, mely ebből a burokból való kiszakadást segíti. Az állandó rohanás, az épített környezet

¹¹ Charles Klotzsche: Színterápia - A színek titka, a rezgések gyógyító ereje, Budapest: Hermit Könyvkiadó Bt. 2011

az a kép, mely a legtöbb ember elképzelése szerint egy város. Ilyen és ehhez hasonló, kisebb léptékű beavatkozások sokkal élhetőbbé tudják tenni ezt a sűrű szövetet. Úgy gondoljuk, hogy ez a beavatkozás katalizátora lehet egy láncreakciónak. A VII. kerületben számtalan udvar és épület áll még kihasználatlanul, melyek nagyon nagy értékkel bírnak, és számtalan funkciót tudnának betölteni, ami az itt élőket segítheti a mindennapjaikban.

5) Források

Internetes források:

Arcanum Adatbázis Kiadó- Kézikönyvtár: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/z-54F8A/zenit-553F5/>

Léstyán Bence: Transzformáció - Építészeti központ és múzeum, 2017: <https://epiteszforum.hu/transzformacio-epiteszeti-kozpont-es-muzeum>

Jamrik Levente: 1956 miatt bontották le Kádár János egyik otthonát, 2014: https://falanszter.blog.hu/2014/10/22/1956_miatt_bontottak_le_kadar_janos_egyik_otthonat

444.hu: Ahol tízezrek vonulnak éjszakánként - a bulinegyed mélyére merültünk, 2024: <https://www.youtube.com/watch?v=P76RnEfK-lw>

Élhető Erzsébetváros: A „bulinegyed” hivatalos éjjeli zajszennyezése, 2019: <https://7ker.hu/2019/05/30/a-bulinegyed-hivatalos-ejjeli-zajszennyezese/>

Pálinkás János: Romló bűnügyi adatok a belső kerületekben, 2023: <https://jozsefvarosujsg.hu/romlo-bunugyi-adatok-a-keruletekben/>

Nyomtatott források:

Lukivuch Tamás-Mogyorósi Katalin: Fenntartható fejlesztés - Várostervezési útmutató, Budapest: TERC Kft. 2013.

Charles Klotsche: Színterápia - A színek titka, a rezgések gyógyító ereje, Budapest: Hermit Könyvkiadó Bt. 2011

Jan Gehl: Élhető városok, Budapest: TERC Kft. 2010

Amos Rapaport: Human aspects of urban form, Great Britain: A. Wheaton&Co. Exeter, 1977

